

DANES-PICTA.COM

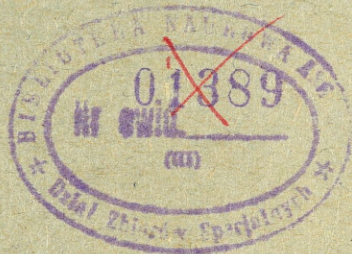
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

JAWNE

ASG WP wewn. 3700/82

Egz. nr 1

Płk dr Walerian LEWONOWSKI

ORGANIZACJA I PROWADZENIE DZIAŁAŃ ODWROTOWYCH PRZEZ ARMIE

Materiał szkoleniowy

BIBLIOTEKA NAJWYŻSZA ASG WP
Archiwum Biuro Zbiorów Specjalnych

Nr ewid. _____

44 332

WARSZAWA

1982

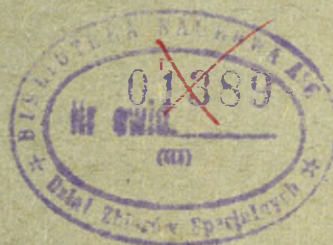

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

JAWNE

ASG WP wewn. 3700/82

Egz. nr 1

Płk dr Walerian LEWONOWSKI

ORGANIZACJA I PROWADZENIE DZIAŁAŃ ODWROTOWYCH PRZEZ ARMIEJ

Material szkoleniowy

BIBLIOTEKA NAUCZWA ASG WP
Archiwum Biuletynu Specjalnych
Nr ewid. _____

44 332

WARSZAWA

1982

JAWNE

ASG WP wewn. 3700/82

PRZEKLASYFIKOWANO

Protokół Nr 12657

Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 roku
art. 86 ust. 2
(Dz.U. RP Nr 11 poz. 95)

Podpis

Egz. nr 1

Płk dr Walerian LEWONOWSKI

ORGANIZACJA I PROWADZENIE DZIAŁAŃ ODWROTOWYCH
PRZEZ ARMİĘ

Materiał szkoleniowy

BIBLIOTEKA NAUKOWA ASG WP
Archiwum Biuletynu Zbiorów Specjalnych

Nr ewid.

44332

SPIS TREŚCI

	Str.
WSTĘP	3
1. ISTOTA I CEL ODWROTU ARMII	4
2. WARUNKI ODWROTU ARMII	6
2.1. Wybór kierunku odwrotu wojsk armii	7
2.2. Głębokość i tempo odwrotu armii	7
2.3. Ugrupowanie operacyjne armii do odwrotu	9
3. WYBRANE PRZEDSIĘWZIĘCIA ORGANIZACYJNE ODWROTU	12
3.1. Decyzja dowódcy armii do odwrotu	12
3.2. Organizacja współdziałania	14
3.3. Elementy zabezpieczenia operacyjnego działań wojsk	15
3.4. Problemy planowania	16
4. PROBLEMY DOWODZENIA W DZIAŁANIACH ODWROTOWYCH ARMII	18
5. DZIAŁANIA WOJSK W ODWROCIE	20

W S T Ę P

Historia wojen wskazuje, że działania odwrotowe są zjawiskiem występującym prawie tak często jak natarcie i obrona. Należy przypuszczać, że w ewentualnej przyszłej wojnie odwrotu również nie można będzie uniknąć.

W pamiętniku wojennym z drugiej wojny światowej „Taki był początek wojny” Iwan Bagramian pisze: „Przed wojną, nie ma co tego ukrywać, przeważnie uczyliśmy się nacierać. A do tak ważnego manewru, jak odwrót, nie przykładaliśmy należytej wagi. Obecnie za to płacimy. Okazało się, że dowódcy i sztaby nie byli dostatecznie przygotowani do organizowania i przeprowadzania manewru odwrotowego. Teraz, w drugim tygodniu wojny, musielibyśmy faktycznie od nowa uczyć się najtrudniejszej sztuki - sztuki wykonania odwrotu”^{1/}.

Doświadczenia uczą, że odwrót należy do najtrudniejszych i najbardziej skomplikowanych działań wojsk zarówno pod względem planowania i organizacji, jak i jego przeprowadzenia. Wszelkie próby doraźnych improvisacji w organizowaniu i prowadzeniu działań odwrotowych przyczynią się tylko do zwiększenia strat w sile żywej, sprzęcie bojowym itp.

Poparcie dla tej tezy stanowi wypowiedź Iwana Bagramiana: „Człowiekowi niezbyt doświadczonemu w sprawach wojskowych odwrót może wydawać się sprawą prostszą od natarcia. Ale bynajmniej tak nie jest. Cofająca się strona zawsze znajduje się w mniej dogodnej sytuacji. Odwrót przyciąga żołnierza - nie ma nic gorszego od świadomości, iż wróg tym razem okazał się silniejszym od nas; oto depcze już naszą ziemię rodzinną, my zaś nie możemy położyć temu kresu. Żołnierz nacierający ma zupełnie inny nastrój - jest pełen entuzjazmu z powodu zwycięskiego rozwoju wydarzeń, rwie się naprzód, każdy krok dodaje mu sił. Z wojskowego punktu widzenia odwrót to niezwykle skomplikowany manewr. Trzeba umieć przechytrzyć nieprzyjaciela, spod samego nosa wycofać mu wojska, a następnie zgromadzić siły do nowego uderzenia. Przy tym dokonać tego należy w warunkach, gdy trudno jest określić, gdzie przygotowuje on kolejne uderzenie, gdzie zamierza urządzić pułapkę”^{2/}.

Możliwości oddziaływania nieprzyjaciela na system komunikacji lądowej, zajęcie dróg przez ewakuującą się ludność, wysadzenie desantów, grup dywersyjnych itp. wpływać będzie ujemnie na realizację działań odwrotowych.

1/ I. Bagramian: Taki był początek wojny. Wyd. MON, Warszawa 1972.

2/ I. Bagramian: Taki był początek wojny, op. cit.

Jak z powyższego wynika, oprócz trudności związanych bezpośrednio z organizacją i prowadzeniem odwrotu, z przeciwstawieniem się wojskom nieprzyjaciela, występuje szereg czynników, które mają duży wpływ na pomyślne wykonanie działań odwrotowych.

1. ISTOTA I CEL ODWROTU ARMII

„Działania odwrotowe, całokształt walk i bitew toczonych na lądzie i w powietrzu w celu pozbawienia nieprzyjaciela przewagi ogólnej przez uchylanie się od rozstrzygającej bitwy głównych sił i prowadzenie takich działań bojowych, które zapewnią dogodny warunki przejścia w innym czasie na bardziej dogodnych do obrony lub do przeciwnatarcia rubieżach. W działaniach odwrotowych wystąpią ściśle co do celu, czasu i miejsca formy działań takie, jak: działania opóźniające, wyjście z walki, wycofanie się głównych sił na kolejną rubież oporu^{3/}.”

Odwrót jest pojęciem operacyjno-strategicznym. Dlatego też decyzja o odrocie musi być podejmowana na najwyższym szczeblu, a praktyczne jej wykonywanie polecane dowódcom frontu i armii. W ramach odwrotu związki operacyjne wykonują manewr odwrotowy. Podobnie jak w każdym innym manewrze operacyjnym również w manewrze odwrotowym konieczne jest zapewnienie swobody wykonania manewru. Zadanie to realizuje wydzielona część sił przez wiązanie sił głównych nieprzyjaciela, hamowanie tempa jego natarcia /pościgu/ i zadanie mu jak największych strat, by w ten sposób umożliwić pozostałej części odejście w zamierzonym czasie do tyłu do zamierzonych rejonów /rubieży/.

W manewrze odwrotowym występują więc wyraźnie jakby dwa rzuty wojsk, z których jeden wykonuje właściwy manewr /maszeruje do tyłu lub na skrzydła/, drugi zaś osłania i zabezpiecza swobodę jego wykonania. Wzajemna proporcja sił między tymi rzutami może być - zależnie od zadania i sytuacji operacyjnej - bardzo różna. Głównym czynnikiem decydującym będzie tu czas, który wynikać będzie z założonego celu odwrotu i możliwości nieprzyjaciela. Związki taktyczne, oddziały i pododdziały w ramach manewru odwrotowego prowadzonego przez związek operacyjny toczą szereg różnorodnych walk, które mogą przybierać wszystkie znane formy walki, zarówno obronne, jak i zaczepne. Niektóre formy walki występują w działaniach odwrotowych szczególnie często. Są to: działania opóźniające, wyjście z walki i wycofanie.

3/ Leksykon Wiedzy Wojskowej. Wyd. MON, 1979, s. 267.

Idea /zamiar/ tej walki jest w całości podporządkowana idei /zamiarowi/ manewru odwrotowego. Oczywiście należy dążyć do wyprowadzenia i uchronienia przed zniszczeniem jak największej ilości sił walozących w rzuocie osłony, jednak w wypadkach naprawdę koniecznych rzut ten może otrzymać zadanie obrony /na zasadzie „ani kroku w tył”/, jeśli takie poświęcenie części lub całości jego sił istotnie stworzy warunki do wykonania manewru sił głównych.

Mając to na uwadze należy stwierdzić, że dywizja, pułk nie może wykonywać ani odwrotu, ani manewru odwrotowego. Związki taktyczne i oddziały w ramach odwrotu /manewru odwrotowego/ prowadzą walkę, która przybiera różne formy /np. opóźnianie, marsz, obrona, kontratak itp./.

Przykłady historyczne jednoznacznie wskazują, że we wszystkich wypadkach odwrot prowadzony był w celu stworzenia lepszego położenia wojsk własnych i umożliwienia im dalszego prowadzenia działań w bardziej korzystnych warunkach. Jest to cel ogólny; mogą wystąpić cele szczegółowe, takie jak:

- wyprowadzenie wojsk z grożącego im niebezpieczeństwa okrążenia lub obejścia przez nieprzyjaciela;

- zachowanie sił, które przegrały bitwę /niedopuszczenie do całkowitego ich pobicia/, poprzez uchylenie się od starcia z przeważającymi siłami głównymi nacierającego nieprzyjaciela aż do chwili wzmocnienia ich i ponownego przejścia do obrony czy przeciwnatarcia.

W każdej zaistniałej sytuacji cele mogą być inne, związane ściśle z konkretną sytuacją operacyjną i warunkami terenowymi.

Przyjęte powyżej cele działań odwrotowych związek operacyjny może realizować poprzez:

- wyprowadzenie wojsk spod niszczącego uderzenia nieprzyjaciela, aby uchronić je od rozgromienia;

- zajęcie korzystniejszej rubieży obrony i poprawienie położenia operacyjnego na zagrożonym kierunku;

- oszczędzenie sił na jednym kierunku, aby móc je wykorzystać do zdecydowanych przeciwdziałań na innym kierunku działań;

- przegrupowanie sił w wypadku niekorzystnego przebiegu bitwy spotkaniowej.

Oczywiście nie wyczerpuje to innych przedsięwzięć, jakie mogą być realizowane na współczesnym polu bitwy; niemniej jednak wydaje się, że można je rozpatrywać jako najbardziej typowe.

2. WARUNKI ODWROTU ARMII

Odwrót może być przeprowadzony tylko wtedy, gdy wycofanie będzie szybsze niż natarcie /pościg/ nieprzyjaciela. Czas potrzebny siłom głównym na wycofanie się z walki i utrzymanie odległości gwarantującej organizację odwrotu wywalczyć muszą wojska osłony, które prowadzą działania opóźniające. Z tych względów dla oddziałów i związków taktycznych prowadzących działania opóźniające na korzyść wojsk znajdujących się w marszu odwrotowym walka o czas stanowi jeden z najważniejszych celów działań.

W wypadku gdy rzut osłony nie wykonuje swego zadania: wygrywa zbyt mało czasu lub nie zapewnia swobody manewru sił odchodzących, do walki musi wkroczyć rzut wykonujący manewr odwrotowy częścią lub całością sił w celu wywalczenia swobody dalszego jego prowadzenia. Udział całości sił w walkach na kolejnych rubieżach utrudni w dużej mierze osiągnięcie celu odwrotu.

Może zaistnieć sytuacja operacyjno-strategiczna, w której armia, nie zagrożona bezpośrednio przez nieprzyjaciela ma wykonać odwrót na skutek niekorzystnego położenia jednego lub obydwu sąsiadów. W tym położeniu armia będzie mogła prawie całością sił oderwać się od nieprzyjaciela i pod osłoną ubezpieczeń /ariërgard/ wykonać marsz odwrotowy do rejonów dla wykonania nowego zadania. Cechą charakterystyczną takiej sytuacji będzie zachowanie w dużym stopniu swobody działania.

Reasumując, można by tu wskazać na wyłaniające się dwa zasadnicze sposoby prowadzenia działań odwrotowych:

- pierwszy: wówczas, gdy armia wykonuje odwrót pod bezpośrednim naporem przeważających sił nieprzyjaciela, polegać będzie na opóźnieniu nieprzyjaciela poprzez walkę części /głównych/ sił na kolejnych rubieżach;

- drugi: w sytuacji gdy armia dokonuje odwrotu nie naciskana bezpośrednio przez nieprzyjaciela, wówczas sposób wykonania tego zadania polegać będzie na oderwaniu się prawie całości sił armii od nieprzyjaciela pod osłoną ubezpieczeń /ariërgard/.

Przytoczone przykłady są oczywiście skrajne; w praktyce mogą występować różne połączenia tych metod lub ich odmiany.

2.1. Wybór kierunku odwrotu wojsk armii

U podstaw operacyjnego zamiaru przejścia do odwrotu wojsk armii przede wszystkim będzie leżała myśl przewodnia przełożonego o wykorzystaniu tych wojsk w celu stworzenia warunków do przyszłych działań. W tym wypadku kierunek odwrotu wojsk armii będzie zależał w dużej mierze od jej roli i miejsca w działaniach, które rozpoczną się po zakończeniu odwrotu. Główny kierunek odwrotu powinien więc zapewnić najdogodniejsze i najszybsze przejście sił głównych armii do nakazanego rejonu, przy czym należy stale mieć na uwadze, że powinien on być w miarę możliwości najkrótszy i zapewniać duże tempo odchodzącym wojskom.

Należy się liczyć, że nieprzyjaciel będzie zawsze dążył do zapewnienia sobie swobody manewru na głównym kierunku działań /pościgu/ przez wykonanie uderzeń ogniowych desantów z powietrza na drogi odwrotu sił głównych. W tym wypadku możliwości przeciwdziałania wojsk osłony w hamowaniu szybkości ruchu nieprzyjaciela, ograniczeniu swobody jego manewru oraz zapewnieniu stałej ciągłości odwrotu na wybranym kierunku powinny być szczególnie wnikliwie oceniane przez dowództwo i sztab armii.

Armia powinna prowadzić działania odwrotowe, w pasie którego szerokość zapewnia niezbędną liczbę dróg równoległych. Odległość między drogami powinna uniemożliwiać porażenie jednym uderzeniem jądrowym jednocześnie dwóch dróg oraz zapewniać rozwinięcie się wojsk do walki na dogodnych rubieżach. Wyznaczanie związkom taktycznym pasów odwrotu konieczne jest również ze względów organizacyjnych w celu ułatwienia im utrzymania porządku, bezpieczeństwa i planowego wykorzystania sieci dróg. W przeciętnych warunkach terenowych szerokość pasów odwrotu nie powinna przekraczać norm określonych dla działań obronnych.

2.2. Głębokość i tempo odwrotu armii

Określenie głębokości i tempa manewru odwrotowego w kilometrach nie jest sprawą łatwą, albowiem wielkości te zależą od wielu czynników i w każdej sytuacji na polu bitwy mogą się różnie kształtować. Niemniej jednak należy określić ramy prowadzonych działań odwrotowych.

Niewątpliwie odwrot, z którym związane jest opuszczenie terenu i oddanie go przeciwnikowi, należy prowadzić na możliwie jak najmniejszą głębokość. Należy to przyjąć jako zasadę ogólną.

Jednakże zagadnienie głębokości i tempa odwrotu trzeba zawsze rozpatrywać w ścisłym powiązaniu z warunkami i celami postawionymi przed tymi działaniami.

Poprzednio stwierdziliśmy, że armia może wykonywać odwrót - po pierwsze - pod bezpośrednim naporem przeważających sił nieprzyjaciela, po drugie - nie naciskana bezpośrednio przez nieprzyjaciela.

W wypadku pierwszym nieprzyjaciel, prowadząc działania zaczepne /natarcie, pościg/, osiąga średnie tempo około 40-50 km na dobę. Jeżeli przyjmiemy, że rzut osłonowy armii zorganizuje w ciągu dnia walki do dwóch rubieży doraźnie zorganizowanej obrony, to tempo odchodzenia rzutu osłony wynoszące 50 km/dobę będzie zjawiskiem naturalnym i na takim tempie należałoby oprzeć kalkulacje wykonania manewru odwrotowego^{4/}. Jeśli w toku wykonania manewru odwrotowego tempo pościgu nieprzyjaciela byłoby większe od wyżej wskazanego, wymagałoby to interwencji sił głównych wykonujących manewr odwrotowy.

W wypadku drugim - bez nacisku bezpośredniego nieprzyjaciela, a wskutek zagrożenia na skrzydłach /sąsiadów/ - tempo działań odwrotowych będzie zależało od wytworzonej sytuacji umożliwiającej wyprowadzenie wojsk i usunięcie tego zagrożenia. Przy braku naporu przeciwnika od czoła wojska posiadają większe możliwości przeprowadzenia manewru odwrotowego większością sił z osłoną realizowaną znacznie mniejszymi siłami, np. ariergardami.

Odnośnie do tempa odwrotu przyjmujemy ogólną zasadę, że rzut wykonujący manewr odwrotowy w każdym wypadku powinien utrzymać tempo odchodzenia wyższe od tempa pościgu nieprzyjaciela.

Głębokość odwrotu zależy głównie od czasu potrzebnego wyższemu dowództwu na zorganizowanie działań w nowych korzystniejszych warunkach /np. dopływ świeżych sił, zorganizowanie nowych rubieży obrony, przeciwnatarcia itp./ i od utrzymania tempa odchodzenia wojsk od tyłu. Powyższe czynniki mogą być różne i w efekcie różna będzie głębokość działań odwrotowych określona w kilometrach^{5/}.

Oczywiście może być i inna sytuacja, która określi głębokość odwrotu: może być jakaś rubież, której nie można już opuścić - sytuacja taka narzuca głębokość i tempo odwrotu.

Decydująca tu jest dana rubież i czas potrzebny na ześrodkowanie odpowiednich sił i środków; tempo odwrotu musi być dostosowane do tych dwóch czynników.

4/ Nieprzyjaciel na rozpoznanie i rozwinięcie sił przed każdą rubieżą straci 3-4 godz. oraz na zwinięcie w kolumny pościgowe 2-3 godz., co łącznie na dwóch rubieżach oznacza 10-14 godz. Zaopatrzenie, uzupełnienie i odpoczynek - 6 godz. na dobę. Pozostaje 4-8 godz., w których nieprzyjaciel będzie wykonywał pościg z szybkością co najmniej 7 km/godz., a więc zdoła pokonać przestrzeń średnio 50 km na dobę.

5/ Jeśli np. trzeba 5 dni na przygotowanie nowych działań w głębi, a wojska odchodzące utrzymują tempo odwrotu 50 km/dobę, to całkowita głębokość odwrotu wyniesie około 250 km i na tej głębokości wyższy przełożony może organizować nowe działania.

Potrzebny czas osiągnąć wówczas można poprzez zmniejszenie tempa działań nieprzyjaciela, do czego doprowadzić można przez zwiększenie sił i środków rzutu osłony lub zaangażowanie sił wykonujących manewr odwrotowy.

Np. nie można było z różnych przyczyn dopuścić do odwrotu wojsk radzieckich poza Moskwę. Dowództwo radzieckie tak organizowało walki na przedpolu Moskwy, aby zapewnić sobie czas i możliwość skoncentrowania sił do przeciwnatarcia z rejonu Moskwy.

W krańcowo różnym położeniu znajdzie się armia wówczas, gdy całością sił spełniać będzie rolę rzutu osłony dla głównych sił frontu, który organizuje w głębi za jej plecami nowe działania obronne lub zaczepne. W tym wypadku zadanie sił głównych armii nie będzie polegało na jak najszybszym przejściu do nowego rejonu działań, lecz przeciwnie - na uporczywym hamowaniu tempa pościgu nieprzyjaciela, by zyskać nakazany czas potrzebny na organizację działań planowanych przez przełożonego.

Rozpatrzyliśmy warunki skrajne. Oczywiście nie mogą one stanowić żadnego szablonu, między nimi bowiem znajduje się cała gama różnych położzeń i zadań armii wymagających różnych i nieszablonowych rozwiązań.

2.3. Ugrupowanie operacyjne armii do odwrotu

Ugrupowanie wojsk do odwrotu - tak jak i w innych działaniach - powinno zapewnić jak najlepsze warunki wykonania zadania.

Ugrupowanie odwrotowe związku operacyjnego wynika z celu odwrotu, zadania i zamiaru dowódcy oraz sytuacji wojsk w okresie organizacji odwrotu.

Cechą charakterystyczną ugrupowania wojsk jest to, że jest ono przeważnie organizowane nie w okresie organizacji, tak jak w operacji zaczepnej czy obronnej, lecz w toku jej prowadzenia, ponieważ w odwrocie okres przygotowawczy w zasadzie w ogóle nie występuje. Ugrupowanie operacyjne powstaje więc stopniowo i dopiero po pewnym okresie trwania odwrotu przybiera odpowiednie formy. Ugrupowanie odwrotowe musi zapewnić związkowi operacyjnemu wykonanie szybkiego odejścia sił głównych w nakazany rejon w warunkach stałej przewagi nieprzyjaciela na ziemi i w powietrzu oraz możliwości dokonania szybkiego manewru niezbędną ilością związków taktycznych i odwodów w dowolnym miejscu i czasie dla przeciwstawienia się działaniom zaczepnym przeciwnika. Powyższe warunkuje skład ugrupowania odwrotowego związku operacyjnego oraz jego urzutowanie, sprowadzając je do następujących elementów:

- rzut osłony;
- rzut wycofujący się /rzut sił głównych/.

W skład rzutu osłony - w zależności od sytuacji na polu bitwy - wchodzić może armia, dywizje i pułki. Zadaniem rzutu osłony jest prowadzenie działań opóźniających^{6/} w celu zahamowania tempa działań nieprzyjaciela, zyskania na czasie, co ma umożliwić rzutom wycofującym się /siłom głównym/ swobodne odejście do wyznaczonych rejonów. Siły wchodzące w skład rzutu osłony otrzymują pasy działania. Rzut osłony ze swego składu może organizować: pierwszy i drugi rzut /odwód/, odwody specjalne, grupy artylerii i grupy niszczenia, oddziały minowania. Rzut osłony w składzie dywizji może organizować jedną-dwie rubieże opóźniania w ciągu doby. W zależności od tego, ile czasu trzeba przełożonemu na określonej przestrzeni, może to być klasyczne opóźnianie "szufladkowe", niekiedy uporczywa obrona, a nawet bój spotkaniowy.

Dowódca rzutu osłony wykonujący zadanie opóźniania nie powinien się wahać nawet przed perspektywą rozbicia swych sił, jeśli tylko w ten sposób może zapewniać siłom głównym potrzebny czas na określonej przestrzeni.

Szczególą formę osłony odwrotu /opóźniania/ zastosowali Niemcy po przegranej bitwie w rejonie Arranches, Falaise latem 1944 r. Mianowicie wszystkie wyprowadzone siły rzucili forsownymi marszami nocnymi za Sekwanę, pozostawiając za sobą tylko drobne pododdziały, które miały bronić /bez wycofania się/ poszczególnych węzłów dróg i obiektów terenowych zamykających najważniejsze drogi.

W inny sposób działała armia "POZNAŃ" w kampanii wrześniowej 1939 r., która prowadziła odwrot, mając siły podzielone na dwie części. Część z nich spełniała rolę rzutu osłony na poszczególnych rubieżach, druga część zaś swobodnym marszem odchodziła do tyłu.

Pierwszy rzut - rzutu osłony - ma za zadanie bezpośrednio opóźnianie działań przeciwnika, drugi rzut /odwód/ - rzutu osłony - ma za zadanie przygotowywanie kolejnych rubieży opóźniania, wykonywanie zwrotów zaczepnych, zabezpieczenie skrzydeł, walkę z desantami przeciwnika, wsparcie walki pierwszego rzutu osłony itp.

6/ Opóźnianie - całokształt zabiegów organizacyjno-wykonawczych i prowadzenie określonych działań w celu zadania maksymalnych strat nieprzyjacielowi, ograniczenia swobody manewru, uniemożliwienia lub utrudnienia mu wykonania zadań w wyznaczonym czasie i w uprzednio przyjętym ugrupowaniu. Opóźnienie realizuje się w wyniku wykonania uderzeń ogniowych, uderzeń wojskami psychologicznego oddziaływania i odpowiedniego wykorzystania przygotowanego zwłaszcza pod względem inżynierskim terenu. Opóźnianie najpełniej stosuje się w odwrocie, częściowo również w obronie i w działaniach zaczepnych /np. opóźnienie podejściem odwodów, dowozu materiałowo-technicznego zabezpieczenia, przegrupowania wojsk/.

Odwody specjalne - należy w zasadzie wykorzystywać do wsparcia walki pierwszego rzutu oraz zabezpieczenia skrzydeł.

Grupę artylerii - wykorzystuje się w celu wzbronięcia pościgu nieprzyjaciela w decydujących momentach działań na kierunku, gdzie rozstrzyga się los odwrotu, stwarzając tym samym dogodne warunki walki stosunkowo słabym siłom rzutu osłony.

Grupę niszczenia - wykorzystuje się do niszczenia dróg, mostów, kolei, urządzeń hydrotechnicznych i innych obiektów, co utrudni pościg i stworzy większe możliwości dla rzutu osłony, a pośrednio dla sił armii wykonującej odwrot.

Oddziały zaporowe - prowadzą minowanie manewrowe mając na celu utrudnienie i zmniejszenie tempa natarcia przeciwnika i zapewnienie sprawnego odejścia oddziałów i związków taktycznych na kolejne rubieże opóźniania.

W skład rzutu wycofującego się /rzut sił głównych/ wchodzi główne siły armii, które zachowując pełną gotowość bojową i pod przykryciem rzutu osłony powinny oderwać się od przeciwnika i w oznaczonym czasie osiągnąć nakazany rejon /rubież/. Siły te w sprzyjających warunkach powinny dążyć, aby bez rozwijania się na rubieżach pośrednich osiągnąć nakazany rejon /rubież/. Sytuacja jednak na współczesnym polu bitwy, wobec możliwości szybkich i raptownych zmian, może tak się skomplikować, że wycofujące się siły główne /częścią sił lub całością/ będą zmuszone do rozwinięcia. Tego rodzaju sytuacje mogą powstać w wypadkach wysadzenia desantu nieprzyjaciela na drogach odejścia, przerwania się dużych sił nieprzyjaciela przez rzut osłony naszych wojsk, zagrożenie skrzydeł itp.

Zachodzi więc konieczność, aby siły główne wycofywały się poszczególnymi kolumnami, które w miarę możliwości powinny posiadać pełną samodzielność w prowadzeniu walki. W tym wypadku wymagają one odpowiedniego wzmocnienia rodzajami wojsk i służb, muszą prowadzić marsz ubezpieczony, a na dowództwie armii spoczywa obowiązek ciągłego, nieprzerwanego rozpoznania.

Wychodząc z przesłanek operacyjnego podziału armii na rzut osłonowy i rzut wycofujący się, celowo jest rzut tyłowy armii podzielić na I, II, III rzut tyłów:

- I rzut tyłów armii - przeznaczony do zabezpieczenia materiałowo-technicznego i medycznego rzutu osłony, prowadzącego intensywną walkę /działania opóźniające/;

- II rzut tyłów armii - przeznaczony do zapewnienia najkonieczniejszej obsługi rzutowi wycofującemu się i stanowiący jednocześnie odwód dla zastąpienia ewentualnie zniszczonych urządzeń tyłowych I rzutu;

- III rzut tyłów - przeznaczony do jak najwcześniejszego i jak najszybszego przesunięcia do wyznaczonego rejonu odwrotu celem przygotowania zabezpieczenia materiałowo-technicznego i medycznego nowego zadania armii.

3. WYBRANE PRZEDSIĘWZIĘCIA ORGANIZACYJNE ODWROTU

3.1. Decyzja dowódcy armii do odwrotu

Decyzję o odwołaniu armii na określonym kierunku podejmuje z reguły dowódca frontu, który również planuje szereg przedsięwzięć zabezpieczenia operacyjnego przekraczających możliwości organizacyjne i wykonawcze wojsk armii. Do przedsięwzięć tych między innymi mogą należeć:

- ewakuacja urządzeń przemysłowych, gospodarczych, niektórych zapasów surowcowych itp.;
- niszczenie obiektów o znaczeniu operacyjnym i strategicznym;
- ochrona ważniejszych dróg, węzłów komunikacyjnych, lotnisk itp.;
- osłona i wsparcie lotnicze wojsk wykonujących odwrot;
- udział w zwalczaniu dużych jednostek powietrznodesantowych.

Wydaje się, że w obecnych warunkach, gdy centralizacja dowodzenia poważnie wzrosła, decyzja /zamiar/ przełożonego o przeprowadzeniu odwrotu, powinna określić zadanie armii, wynikające z celu odwrotu, pas działań odwrotowych, główny kierunek odwrotu, ogólny rejon /rubież/, który powinien być osiągnięty przez armię, czas jego osiągnięcia przez siły główne oraz organizację dowodzenia w czasie odwrotu.

Decyzja i treść zadań, jakie otrzymywały związki operacyjne prowadzące działania odwrotowe w ostatnich wojnach, były różne. Na przykład w kampanii wrześniowej naczelny wódz w swej dyrektywie z 3.9.1939 r. określił armii "KRAKÓW" główny kierunek, głębokość i ostateczną rubież odwrotu, ogólne zadania dla poszczególnych dywizji, działania sąsiadów, a nawet rozmieszczenie stanowisk dowodzenia. Natomiast dyrektywa dla armii "POZNAŃ" z 6.9.1939 r. zawierała szerokie omówienie kierunku odwrotu, który dowódca armii mógł dowolnie zmienić w zależności od sytuacji, mając jednak na uwadze możliwość wyprowadzenia głównych sił w rejon Warszawy.

Decyzja dowódcy armii powinna precyzować szerszy zakres zagadnień i może obejmować:

- zamiar odwrotu /z określeniem celu odwrotu i formy manewru wojsk/;
- sposób rozpoczęcia odwrotu, wyjścia z walki głównych sił oraz oderwania się ich od nieprzyjaciela;
- kierunek lub kierunki odwrotu;

- rubieże i czas ich utrzymania;
- ugrupowanie, skład poszczególnych elementów ugrupowania, ich przeznaczenie i rozmieszczenie;
- czas rozpoczęcia odwrotu;
- zadania dla poszczególnych elementów ugrupowania, ich przeznaczenie i rozmieszczenie;
- czas rozpoczęcia odwrotu;
- zadania dla poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego;
- użycie rodzajów wojsk i służb;
- zabezpieczenie operacyjne odwrotu;
- ważniejsze problemy ewakuacji i niszczeń dotyczące armii;
- charakter oraz zakres współdziałania;
- niektóre problemy związane z organizacją dowodzenia;
- zabezpieczenie materiałowo-techniczne.

Ustalając powyższe zagadnienia należy jednak pamiętać, aby decyzja była formułowana w sposób komunikatywny, jednoznaczny i umożliwiała szybką oraz konsekwentną i zdecydowaną realizację.

Decyzja o odwołaniu może być przekazywana wykonawcom już w toku opracowywania, przy czym w pierwszej kolejności oddziałom i związkom taktycznym przewidzianym do wykonania najważniejszych i najpilniejszych zadań.

W każdym jednak wypadku, bez względu na warunki położenia, w jakich organizowane są działania odwrotowe, dowódca i sztab armii powinni przekazywać wykonawcom jak najpełniejszą treść zadań łącznie z najważniejszymi wytycznymi do współdziałania i zabezpieczenia operacyjnego działań.

Przekazanie zadań bojowych związkom taktycznym i oddziałom odbywa się na ogólnych zasadach.

Podczas przekazywania zadań wojskom w działaniach odwrotowych istotny jest osobisty kontakt dowódcy z podwładnymi, co wynika z bogatych doświadczeń wojennych. Na przykład dowódca Frontu Zachodniego /A.J. Jeremienko/ w 1941 r. wyjeżdżał często nie tylko do poszczególnych armii, ale do dywizji i pułków^{7/}. Podobnie robiło wielu innych dowódców. Należy tylko zachować zasadę: dowódca wyjeżdża do podwładnego, a nie odwrotnie.

Zadania związkom taktycznym i elementom ugrupowania operacyjnego stawia się na jeden dzień walki, a bardzo rzadko na okres dłuższy.

Konkretna treść zadań założonych będzie od miejsca i roli, jaką odgrywają w ich realizacji poszczególne związki taktyczne i oddziały.

Opierając się na możliwych potrzebach odwrotu we współczesnych warunkach walki, uwzględniając zagadnienia charakterystyczne dla odwrotu /na-----
7/ A.J. Jeremienko: Na zapadnom naprawlenii. Wyd. MO ZSRR, Moskwa 1959.

leży pamiętać o innych, wspólnych dla wszystkich rodzajów działań/, zadania dla poszczególnych związków taktycznych można precyzować w sposób następujący:

- dla dywizji, które mają prowadzić działania opóźniające - szerokość i głębokość pasa opóźniania w określonym dniu walki, rubież opóźniania /może ich być kilka/ z określeniem terminu ich utrzymania, ugrupowanie, otrzymane wsparcie, sposób opóźniania;

- dla dywizji wycofujących się - pas lub kierunek wycofania, ugrupowanie, drogi, głębokość i tempo wycofania w określonym dniu oraz inne zagadnienia związane z wycofaniem.

3.2. Organizacja współdziałania

Ważnym niewątpliwie zagadnieniem będzie organizacja współdziałania, które dowódca armii powinien przygotować na taką głębokość, na jaką planuje się odwrót. Najdokładniej powinno być organizowane na głębokość zadania bliższego. Dla związków taktycznych oraz innych elementów ugrupowania operacyjnego uściśla się współdziałanie na głębokość postawionego im zadania.

Jednym z ważniejszych problemów współdziałania, który należy rozpatrzyć w działaniach odwrotowych, będzie zorganizowanie współdziałania między rzutem osłony a rzutem wycofującym się /siłami głównymi/. Działania tych dwóch elementów są ze sobą ściśle powiązane i uzależnione od siebie - z podporządkowaniem jednak działań rzutu osłony możliwemu tempu odejścia rzutu wycofującego się. W ramach tego problemu będą mieściły się takie zagadnienia, jak: sposób odejścia sił głównych, które może być rozwiązane przez określenie dróg odejścia, tempo marszu, organizacja nowych rubieży obronnych, możliwości wymiany części sił z rzutem osłony, zabezpieczenie skrzydeł itp. Natomiast rzut osłony powinien mieć określone poszczególne rubieży odejścia, tempo wycofania się, sposoby przeciwdziałania mające na celu zahamowanie tempa pościgu nieprzyjaciela, ewentualny sposób przekraczania nowej rubieży obrony zorganizowanej przez część sił głównych.

Bardzo istotnym problemem będzie zagadnienie współdziałania między oddziałami, związkami taktycznymi a rodzajami wojsk. Powinny być uzgodnione między innymi takie zagadnienia, jak: powiązanie działań rzutu osłony z niszczeniem w pasie armii, sposób prowadzenia ewakuacji, osłona i wsparcie lotnicze, artyleryjskie w czasie wykonywania ewentualnych kontrataków lub przeciwuderzeń, sposób i możliwości stosowania zasłon dymnych w celu umożliwienia oderwania się od nieprzyjaciela.

Do nie mniej ważnych problemów współdziałania w odrocie należy za-

liczyć czas i miejsce zaopatrywania wojsk i przesuwania urządzeń tyłowych, sposób wychodzenia na nową rubież obrony, ewentualnie sposób przekraczania ugrupowania wojsk organizujących obronę.

Wymienione powyżej zagadnienia związane z organizacją współdziałania nie wyczerpują całokształtu tego skomplikowanego problemu.

3.3. Elementy zabezpieczenia operacyjnego działań wojsk

Podobnie jak we wszystkich działaniach zabezpieczenie operacyjne w odwrocie ma na celu uprzedzenie wojsk o niespodziewanym nпадzie nieprzyjaciela naziemnego i powietrznego, stworzenie warunków obrony przed tym nпадem i w ten sposób zapewnienie swobody działań poszczególnym jednostkom.

Niektóre elementy zabezpieczenia operacyjnego działań odwrotowych posiadają szereg cech specyficznych, dlatego też pokrótce je omówimy.

W czasie działań odwrotowych rozpoznanie armii musi wykonywać następujące zadania:

- ustalenie rozmieszczenia środków przenoszenia broni jądrowej nieprzyjaciela;
- ustalenie składu i ugrupowania nieprzyjaciela, kierunków jego działania, rozmieszczenia odwodów i drugich rzutów;
- ustalenie rejonów działania grup dywersyjnych nieprzyjaciela;
- ustalenie stanu i bezpieczeństwa dróg w pasie odwrotu własnych wojsk;
- rozpoznanie kolejnych rubieży obrony.

Organizacją i planowaniem rozpoznania w odwrocie zajmuje się sztab związku operacyjnego. Wynika to przede wszystkim z konieczności centralizacji kierowania rozpoznaniem i jego maskowania.

Grupy rozpoznawcze w odwrocie powinno się zostawiać w opuszczonej terenie. Powinny one zawczasu otrzymywać skonkretyzowane zadanie z określeniem rejonu działania oraz czasem przekazywania wiadomości z rozpoznania.

Należy również widzieć konieczność prowadzenia rozpoznania na poszczególnych rubieżach obronnych. Dlatego też dla każdego związku taktycznego wchodzącego w skład osłony lub bezpośrednio zaangażowanego w walce należy przewidzieć kierunki rozpoznania.

Ponadto centralnie należy kierować rozpoznaniem lotniczym oraz stosować techniczne sposoby prowadzenia rozpoznania.

Wobec niejasności sytuacji, poważnych zmian na polu bitwy oraz dużej na pewno sprzeczności wiadomości zachodzi konieczność dokładnej selekcji otrzymywanych wiadomości. Ocena, czy wiadomość jest pewna, i potwierdzenie danych o nieprzyjacielu będą niewątpliwie bardzo utrudnione.

Ubezpieczenie wojsk w odwrocie polega na wzbronieniu nieprzyjacielowi prowadzenia rozpoznania oraz wykonania nagłego napadu na odchodzące wojska, a także stworzeniu im warunków zorganizowanego wejścia i wyjścia z walki. Ze względu na skomplikowany charakter odwrotu wystąpią w nim wszystkie formy ubezpieczenia, a więc bojowe, marszowe i na postoju.

Związek operacyjny ubezpiecza się od strony ścigającego przeciwnika rzutem osłony, od czoła - ubezpieczeniem czołowym rzutu wycofującego się, oraz z powietrza - posiadanymi środkami obrony przeciwlotniczej we współdziałaniu z lotnictwem frontu.

Rzut osłony ma przede wszystkim uniemożliwić nieprzyjacielowi wykonanie uderzeń na tyły i skrzydła odchodzących sił głównych. Jego skład oraz sposób działania zostały omówione w poprzednich rozdziałach.

Ubezpieczenie czołowe powinno stworzyć wojskom warunki swobodnego działania na kierunku ich odwrotu. Do typowych zadań należy zaliczyć: osłonę linii komunikacyjnych, ważnych obiektów, zwalczanie oddziałów dywersyjnych /partyzanckich/ oraz jednostek powietrznodesantowych. Skład ubezpieczenia czołowego może być różny w zależności od charakteru i aktywności działań nieprzyjaciela. W jednym wypadku mogą wystarczyć tylko awangardy poszczególnych dywizji, w innym natomiast, szczególnie gdy przeciwnik użyje wojsk powietrznodesantowych, znajdzie konieczność wydzielenia związku taktycznego w celu rozbicia nieprzyjaciela i "oczyszczenia" dróg odwrotu.

Oprócz powyższego każdy związek taktyczny ubezpiecza swoje oddziały bez względu na jego miejsce w ogólnym ugrupowaniu operacyjnym.

3.4. Problemy planowania

Forma i metody planowania odwrotu w zasadzie nie będą odbiegać od przyjętych norm w innych rodzajach działań. Należy jednak zwrócić uwagę, że planowanie będzie się zwykle odbywać w warunkach skomplikowanego położenia wojsk na polu bitwy i wymagać dość częstej konkretyzacji w toku prowadzenia odwrotu przy stale zmieniającej się sytuacji taktyczno-operacyjnej.

Podstawą planowania będzie dyrektywa /zadanie/ wydana armii przez front, związane z nią zarządzenia frontu oraz decyzja dowódcy armii i jego wytyczne.

Planowanie powinno polegać na:

- określeniu zakresu i charakteru kolejnych zadań armii wpływających z dyrektywy frontu i z konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej;
- podziale posiadanych sił i środków do wykonania poszczególnych zadań w toku odwrotu oraz ustaleniu terminów i sposobów ich realizacji;

- określeniu podstawowych zagadnień współdziałania, a także zabezpieczenia operacyjnego.

Opracowując i uaktualniając plan działania wojsk, należałoby kierować się następującymi zasadami:

1. Pierwsza związana jest z głębokością planowania odwrotu. Jak wiemy z obowiązujących zasad prowadzenia operacji zaczepnej i obronnej, działania planuje się na całą głębokość otrzymanego zadania.

Biorąc pod uwagę przykłady historyczne z działań odwrotowych ubiegłych wojen, okazuje się, że tam gdzie planowano działania na całą głębokość operacji, odwrót zwykle przebiegał stosunkowo pomyślnie. Dla uzasadnienia wystarczy przytoczyć przykłady odwrotów 16 i 20 armii Frontu Zachodniego w rejonie Smoleńska w 1941 r.^{8/}, 48 niemieckiego korpusu pancernego w 1942 r.^{9/}, czy też grupy armii "CENTRUM" z występu rzewsko-wiazińskiego w 1943 r.^{10/}.

Natomiast w warunkach gdy planowaniem obejmowano niedużą głębokość działań i często prowadzono je od przypadku do przypadku, wojska ponosiły klęski. Przykłady: niektóre armie polskie w 1939 r.^{11/}, kampania francuska 1940 r.

Wobec tego mimo zwiększenia się ruchliwości wojsk lądowych i powietrznych na polu bitwy należy przewidywać i planować odwrót armii na całą głębokość otrzymanego zadania. Z drugiej strony należy liczyć się z tym, że opracowane plany będą musiały być stale uaktualniane, a nawet poważnie zmieniane, mając na uwadze cel odwrotu, który musi być realizowany z żelazną konsekwencją.

Szczegółowym planowaniem powinien być objęty początkowy okres odwrotu, dalszy okres powinien być planowany tylko w ogólnych zarysach i uzupełniany szczegółami w miarę krystalizowania się danych z wytworzonej sytuacji.

2. Ściśle z głębokością planowania odwrotu związana jest elastyczność planowania. Wynika to niewątpliwie z trudności, które będą następstwem często niedostatecznej znajomości sytuacji oraz wiązać się będą z ustaleniem przypuszczalnych działań nieprzyjaciela.

8/ A.J. Jeremienko: Na zapadnom napravlenii, op. cit.

9/ F. Mellenthin: "Tankowyje Sraženija 1939-1943 g.". Wyd. MO ZSRR, Moskwa 1957, s. 178-185; 207-209.

10/ F. Mellenthin: "Tankowyje Sraženija 1939-1943 g.". Wyd. MO ZSRR, Moskwa 1959.

11/ "Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej". Tom I, cz. II, wyd. J.H., Londyn.

3. Treść planu działań odwrotowych powinna zakładać przedsięwzięcia, mające na celu opanowanie trudnej sytuacji walczących wojsk, usystematyzowanie ich działań zgodnie z ogólnym celem odwrotu oraz stworzenie warunków do prowadzenia zorganizowanego odwrotu. Te przedsięwzięcia można nazwać zadaniem bliższym armii.

W tej sytuacji treścią zadania dalszego byłoby kontynuowanie zorganizowanego odwrotu.

Mówiąc o głębokości poszczególnych zadań należy stwierdzić, że będą one każdorazowo zależę od położenia operacyjnego, charakteru terenu i zadania, jakie będzie stało przed działaniami odwrotowymi. Głębokość zadania bliższego uwarunkowana będzie przede wszystkim położeniem walczących wojsk, możliwością uporządkowania ich działań i stworzenia warunków do zorganizowanego prowadzenia odwrotu. Zadanie to może być wykonane - w zależności od położenia - w ciągu jednego, dwóch czy trzech dni.

Zadanie bliższe armii powinno być planowane ogólnie według dni odwrotu, określać rubieże, na które wojska powinny odejść i utrzymać pod koniec każdego dnia odwrotu.

4. Następną zasadą w planowaniu to konieczność przewidywania i uwzględnienia wymiany całości, części lub wzmocnienia wojsk rzutu osłony.

Natężenie walk opóźniających, przy stałej przewadze nieprzyjaciela, niewątpliwie naruszy zdolność bojową ariergard i ubezpieczeń rzutu osłony.

4. PROBLEMY DOWODZENIA W DZIAŁANIACH ODWROTOWYCH ARMII

Ciągłość dowodzenia jest podstawowym warunkiem wykonania zadania we wszystkich rodzajach działań. Jednak w działaniach odwrotowych nabiera szczególnego znaczenia, gdyż opóźnienia w powzięciu oraz realizacji określonych decyzji lub powstanie czasowej przerwy w dowodzeniu mogą doprowadzić do niepowetowanych strat, a nawet klęski. Świadczą o tym dobitnie przykłady działań kampanii wrześniowej w Polsce 1939 r., kampanii francuskiej 1940 r. czy też początkowego okresu wojny niemiecko-radzieckiej.

Wydaje się, że w warunkach współczesnych przy szybkich, gwałtownych, często niekorzystnych zmianach sytuacji operatywność dowodzenia wojskami w szereg wypadków będzie decydować o powodzeniu w walce /operacji/.

W odwrocie w warunkach trudnej i często niejasnej sytuacji - często dezorganizowanych działań związków taktycznych, możliwości paniki -

zachodzi konieczność z jednej strony usamodzielnienia działań związków taktycznych, z drugiej zaś bezwzględnej centralizacji dowodzenia na szczeblu armii.

Zasada centralizacji dowodzenia na szczeblu armii jest związana z możliwością pełniejszej oceny sytuacji i - co za tym idzie - powzięciem słusznej decyzji. Mając jednak na uwadze dużą samodzielność związków taktycznych ważne jest, aby podwładni znali ogólny zamiar działań wyższego dowódcy i przewidywany przez niego rozwój sytuacji.

Istotna w zachowaniu ciągłości dowodzenia jest organizacja i zmiana stanowisk dowodzenia. Należy kategorycznie stwierdzić - stanowiska dowodzenia związków taktycznych i operacyjnych powinny być tak rozmieszczone, ażeby można było na czas gromadzić wiadomości i sprawnie kierować wojskami. Manewrowy charakter działań wymagać będzie również dużej ruchliwości stanowisk dowodzenia, co z kolei wymaga konieczności uwolnienia się ich od zbędnego balastu.

W czasie prowadzenia odwrotu występuje wyraźny podział na wojska osłony i odchodzące siły główne. Zachodzi więc konieczność wyodrębnienia dwóch elementów dowodzenia. Główne stanowisko dowodzenia, na którym pracowałby dowódca armii, powinno się zajmować całokształtem sytuacji w danym związku operacyjnym, a jego element - wysunięte stanowisko dowodzenia, np. z zastępcą dowódcy armii, mogłoby koordynować walkę wojsk osłonowych. Tak jak w działaniach zaczepnych powinno się organizować główne i zapasowe stanowisko dowodzenia z pełną współpracą przy ich zmianie.

Główne stanowisko dowodzenia powinno znajdować się w siłach głównych około 1 dnia odwrotu od wojsk osłony. Uzasadnienie miejsca głównego stanowiska dowodzenia i jego odległości jest uwarunkowane możliwościami dowodzenia i szybkością odwrotu.

Wysunięte stanowisko dowodzenia, z którego zastępca dowódcy armii bezpośrednio dowodzi wojskami osłony, znajdującymi się w bezpośredniej styczności ze znacznie przeważającym nieprzyjacielem, stanie przed zadaniem rozwiązywania i natychmiastowego reagowania na szybkie i nieraz krytyczne zmiany zachodzące na polu bitwy. Zadanie takie wykonać może jedynie organ niezwykle sprężysty i ruchliwy. Dlatego też obsada wysuniętego stanowiska dowodzenia powinna być stosunkowo nieliczna, uwolniona od zbędnego balastu, wyposażona natomiast w doskonałe środki techniczne tak łączności, jak i transportu. Nie powinna ona być przywiązana do jakiegось określonego miejsca, lecz być ruchliwą i zawsze znajdować się tam, gdzie wymagana jest jej bezpośrednia interwencja, wyrażająca się nie tylko w dowodzeniu, ale nawet w przywracaniu porządku i wymuszaniu działania wojsk według własnej woli. Miejsce tego stanowiska powinno znajdować się między siłami głównymi a wojskami osłony - z tendencją zbliżania się do ugrupowania wojsk osłony.

5. DZIAŁANIA WOJSK W ODWROCIE

Współczesne środki walki, które w przygotowanych i przemyślanych działaniach zaczepnych przeciwnika dają mu możliwość osiągnięcia wysokiego tempa, stawiają jako jeden z zasadniczych problemów wybór właściwego momentu rozpoczęcia odwrotu. Nawet minimalne opóźnienie w powzięciu decyzji może wówczas wpłynąć na to, że stanie się ona niewykonalna. Historia dysponuje szeregiem takich przykładów, gdzie nawet najlepiej zorganizowane działania wojsk w odwrocie, który rozpoczął się zbyt późno, nie doprowadziły do zamierzonego celu.

Z faktami tymi spotykamy się np. w wypadku odwrotu armii "POZNAŃ" w 1939 r., która przechodzi do odwrotu na skutek groźby odcięcia jej przez dwa potężne uderzenia wykonane przez wojska hitlerowskie na kierunkach: Bydgoszcz, Warszawa i Wrocław, Łódź, Warszawa. Już pierwszy dzień wojny wyraźnie wskazuje zamiar Niemców i bezcelową obecność armii "POZNAŃ" na zajmowanym przez nią obszarze. Następny dzień sytuację tę jeszcze bardziej wyjaśnia i pokazuje zagrożenie wojsk. Rozkaz do wykonania odwrotu - mimo że sytuacja była dostatecznie jasna już wcześniej - przychodzi dopiero 5 września, kiedy zostały całkowicie rozbite zarówno armia "ŁÓDŹ", jak i armia "POMORZE", a droga na Warszawę została odcięta przez wojska niemieckie.

W podobnej sytuacji znalazła się "magazynowana" na linii Maginota francuska II Grupa Armii w 1940 r. Decyzja rozpoczęcia jej odwrotu została powzięta wówczas, gdy front 4 Grupy Armii został przerwany. Goutard w swej książce "Wojna straconych okazji" udowadnia, że decyzja ta była spóźniona. Bardzo podobnie wygląda również sytuacja w 10 armii wojsk radzieckich w czerwcu 1941 r. Armia ta, broniąc się w występie białostockim, znalazła się między obchodzącymi ją potężnymi zgrupowaniami pancernymi na kierunku: Suwałki, Wilno, Mińsk i Brześć, Prużany, Mińsk. W ciągu czterech dni wojny grupy te wdarły się na głębokość ok. 200 km. Jak pisze Jeremienko, skomplikowało to sytuację nie tylko dla organizacji bardziej lub mniej ustabilizowanej obrony, ale i dla odwrotu radzieckich wojsk, w którego sprawie wreszcie został wydany rozkaz przez dowódcę Frontu Zachodniego^{12/}.

We wszystkich tych wypadkach wojska przechodzące do odwrotu nie zdołały już uchylić się od grożącego im niebezpieczeństwa i zostały okrążone.

Drugim istotnym problemem w działaniach odwrotowych jest wyprowadzenie związków taktycznych i oddziałów będących w styczności z nieprzyjacielem.

12/ A.J. Jeremienko: Na zapadnom naprawlenii", op. cit., s. 18.

Do najistotniejszych zagadnień związanych z organizacją wyprowadzenia wojsk z przedniego skraju należy zaliczyć:

- organizację ubezpieczenia;
- określenie kolejności wychodzenia z walki;
- określenie rejonów /rubieży/ formowania kolumn;
- określenie rejonów /rubieży/, które mają być osiągnięte przez wojska po wykonaniu pierwszego "odskoku";
- organizacja regulacji ruchu;
- organizacja osłony wyprowadzonych wojsk.

Ubezpieczenia powinny być organizowane bezpośrednio przez wychodzące z walki związki taktyczne. Ich zadanie polega na ubezpieczeniu przed niespodziewanym atakiem przeciwnika wychodzących z walki sił głównych związku taktycznego. Ilość sił wydzielonych do tego celu zależna jest od konkretnych potrzeb, a one wynikają z przewidywanych działań przeciwnika, terenu, usytuowania wojsk itp.

Ubezpieczenia powinny działać aż do chwili, kiedy zadania ich przejmie zorganizowany przez dowódcę związku operacyjnego rzut osłony lub wydzielone ze składu związków taktycznych silne ariergardy. Po wykonaniu zadania pododdziały wydzielone do ubezpieczeń dołączają do swych jednostek.

Aby zamierzone oderwanie się od przeciwnika przebiegało sprawnie, należy dokładnie określić kolejność odchodzenia poszczególnych oddziałów. W pierwszej kolejności powinny rozpocząć go urządzenia kwatermi-strzowskie, następnie oddziały nie posiadające styczności z przeciwnikiem i nie biorące udziału w walce. W drugiej kolejności powinny wychodzić oddziały, które znajdowały się w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem. Jako ostatnie powinny rozpocząć ruch do tyłu ubezpieczenia oraz środki wspierające ich walkę.

Kolejnym bardzo istotnym problemem jest określenie przez dowódcę związku operacyjnego rubieży, które mają być osiągnięte w pierwszym "odskoku" przez wyprowadzone z walki oddziały i związki taktyczne pierwszego rzutu.

Pierwszy "odskok" powinien być dostatecznie duży i dać wyprowadzonym wojskom możliwość zorganizowania dalszego działania.

W warunkach współczesnych odległość takiego "odskoku" może wahać się w granicach 60-100 km.

Wydaje się, że do osłony na kolejnych rubieżach celowo jest używać oddziałów i związków taktycznych, które z chwilą rozpoczęcia wychodzenia z walki nie były związane z przeciwnikiem. Aby osłona taka mogła skutecznie przeciwdziałać działaniom przeciwnika, powinna zawczasu zająć dogodne do obrony rubieże, przepuścić przez swe ugrupowanie wychodzące z walki oddziały i dać możliwość czasową na dalszy ich ruch do tyłu.

Jak z powyższego widzimy, zasadniczą formą działań osłonowych będą działania opóźniające, prowadzone na kolejnych urzutowanych w głąb rubieżach opóźniania.

Rubieże opóźniania celowo wydaje się wybierać na dogodnych do obrony, niezbyt rzucających się w oczy rubieżach terenowych. Rubieże opóźniania mogą być oddalone jedna od drugiej 20-30 km.

Wojska obsadzające rubież opóźniania powinny ją utrzymywać możliwie jak najdłużej i zmusić przeciwnika do rozwinięcia się, nie dając się jednak wciągnąć w długotrwałą walkę.

Przedsięwzięcia związane z przygotowaniem walki związku taktycznego pozwalają zorganizować w ciągu doby nie więcej niż 1-2 rubieże opóźniania.

Na kierunkach, na których napór ścigających jednostek przeciwnika będzie większy, zajęcie kolejnych rubieży opóźniania przez ten sam związek taktyczny może okazać się niemożliwe i zajdzie konieczność wydzielenia dodatkowych sił z rzutu wycofującego się.

Możliwość wysadzenia desantów powietrznych nieprzyjaciela na drogi odwrotu zmusza siły główne do stałej gotowości wejścia do walki i otwarcia sobie drogi. Walkę z desantem powietrznym, który lądował na drogach odwrotu, powinna cechować przede wszystkim gwałtowność uderzenia. W walce tej nie należy dążyć do zniszczenia desantu przeciwnika, lecz do zepchnięcia go z drogi wycofujących się wojsk. Walki w celu zniszczenia desantu mogłyby zająć zbyt wiele czasu i związać duże siły, a o to chodzi przeciwnikowi.

Reasumując należy stwierdzić, że działania odwrotowe stawiają dowódców i ich sztaby oraz walczące wojska w warunkach wymagających napięcia do ostatecznych granic sił fizycznych, moralnych i umysłowych. Działania odwrotowe wydają się być jednymi z najtrudniejszych, ogarniają największy wachlarz problemów i w związku z tym wymagają głębokich studiów oraz doświadczeń.

Wydrukowano w 50 egz.

Egz. nr 1-50-Bibl. Nauk. OZS

Wyk. płk Lewonowski

Druk. JD, dnia 16.12.82 r.

Druk. ASG WP nr 0568/01807/WW

Kor. A.J. i R.Cz.

BIBLIOTEKA NAUKOWA
Archiwum Instytutu Wychowania
14332

